

Førte Karl den Store jihad?

- af Michael Pihl og Jesper Rosenløv¹

Historikere og islameksperter i Danmark vil helst ikke tale om muslimske erobringskrige i den tidlige middelalder og den deraf følgende undertrykkelse af kristne i Mellemøsten. Og teologer som Anders Klostergaard Petersen og Københavns biskop Peter Skov-Jakobsen vil helst heller ikke forholde sig til den kendsgerning, at både Koranen og hadith-fortællingerne indeholder en temmelig klar kriger-og ekspansionsideologi, som der slet ikke findes paralleller til i Det Nye Testamente, og at forestillingen om hellig krig i kristendommen først opstår senere end de muslimske erobringer af kristne lande i Mellemøsten, Spanien og Syditalien.

Påpeger man dette, lyder det næsten apologetiske svar: De kristne herskere var jo ikke spor bedre - de førte også uprovokeret hellig krig for at omvende hedninge til kristendommen. Som et eksempel på dette hopper de ofte over 700 år frem i kristendommens historie og fremdrager Karl den Stores krig mod sakserne. Sakserkrigene fra 772 til 804 hjælper ganske vist ikke på forståelsen af konflikten mellem islam og kristenheden i den tidligere middelalder, men spilles af nogle historikere (for eksempel Thomas Heebøll-Holm) alligevel ud som en modvægt til den muslimske aggression.

¹ Bragt som kronik 1. maj 2017 i *Kristeligt Dagblad*, sektion 1 s. 11 (debat)

Andre historikere (for eksempel Yitzhak Hen) har ligefrem ment, at Karl var inspireret af de muslimske jihaddoktriner.

Men var Karls krige mod sakserne virkelig udtryk for uprovokeret hellig krig med det formål at omvende folk til kristendommen? Ikke hvis man skal tro munken Einhard, der var knyttet til Karls hof. Efter Karls død i 814 udgav Einhard en biografi om Karls liv, hvori han blandt andet beskriver frankernes krige mod sakserne. Ifølge Einhard trak disse krige i langdrag og førtes med stor harme. Hvorfor? For det første, fordi sakserne var svære at indgå aftaler med. De var vilde af natur, mente Einhard, og de var desuden afgudsdyrkere og fjender af kristendommen. Derfor overholdt de hverken Guds eller menneskers love.²

For det andet var grænsen mellem sakserne og frankerne ikke svær at krydse, og ifølge Einhard fandt overfald konstant sted. Ifølge Einhard "harmede [dette] frankerne i den grad, at de mente, at de burde begynde åben krig og ikke lade sig nøje med at øve gengæld." Årsagen til krigen var med andre ord ikke religiøs – men sikkerhedspolitisk. Hvis krigen havde haft en religiøs årsag, ville Einhard nok have pralet med det.

Desuden mente Einhard, at krigen kunne have været afsluttet tidligere, "hvis saksernes troløshed ikke havde gjort det umuligt." Sakserne lovede ganske vist at holde indgåede fredsaftaler, stillede gidsler og så videre. Ja, undertiden, tilføjer Einhard, "var de så forkuede og svage, at de oven i købet måtte love at opgive deres afgudsdyrkelse og tage ved kristendommen." Denne omvendelse, der som sagt ikke var årsagen til krigen, var altså et afledt resultat af forsøg på at indgå holdbare aftaler med sakserne.

Men lige meget hjalp det. Sakserne blev ved med at bryde aftalerne. Ifølge Einhard valgte Karl til sidst en anden strategi. Han tvangsforflyttede 10.000 saksere og fordelte dem rundt omkring i Gallien og Germanien. På den måde blev krigen omsider afsluttet, idet disse tvangsforflyttede saksere "antog det vilkår, som kongen stillede dem, at de skulle opgive deres afgudsdyrkelse og de fra fædrene nedarvede religionsskikke, tage imod den kristne tros og gudsdyrkelses indstiftelser og forene sig med frankerne til et folk." De tvangsforflyttede saksere blev med andre ord tvangsassimileret.

Ifølge Einhard indledtes og førtes krigen altså ikke for at omvende sakserne og bliver heller ikke beskrevet som en hellig krig. Af blandt andet de oprindelige kongelige frankiske årbøger fremgår det dog, at frankerne naturligvis mente, at de havde retfærdigheden og Gud på deres side.³ Som en del af krigsførelsen ødelagde begge krigsførende parter ligeledes modpartens helligdomme. Sakserne ødelagde flere gange kirken i Deventer,⁴ og frankerne den saksiske helligdom i Irminsul. Men først efter flere års konflikt og krig bliver saksernes omvendelse en konsekvens af forsøget på at pacificere og undertvinge dem.

Det er dog interessant at se på nogle af de fredsvilkår, som frankerne bød sakserne. Efter at have erobret de saksiske områder gennemførte Karl i 780'erne en lovbestemmelse (Capitulatio de partibus Saxoniae), der skulle underkue sakserne. Loven pålagde i flere tilfælde døds-

² Læs kilden: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/einhard-om-aarsagerne-til-sakserkrigene.html>

³ Læs kilden: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/frankiske-kongers-aarboeger-om-sakserkrigene.html>

⁴ Læs kilderne: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/altfrid-sakserne-lebuinus-kirke.html> + <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/vita-lebuini-sakserne.html>

straf for religiøse forseelser, som ellers i Frankeriget kun blev straffet med bøde, bod eller bandlysning.⁵

Ifølge disse bestemmelser pålagdes sakserne ikke alene dødsstraf for plyndringer af kirker, drab på gejstlige og sammensværgelser mod kongen, men ligeledes manglende overholdelse af faste, udførelse af hedenske kremeringsskikke af afdøde og forsøg på at undgå dåben. Dog havde sakserne mulighed for at bekende og gøre bod for at undgå dødsstraffen. Desuden blev folk, der brændte hekse eller udførte menneskeofringer, også pålagt dødsstraf. I de omtalte bestemmelser har vi altså et eksempel på tvangsdåb af sakserne. Men man overser ofte, at det sidste ord om Karls og frankernes behandling af sakserne ikke var sagt med disse bestemmelser.

Denne fremfærd mod sakserne blev nemlig kritiseret af ingen ringere end den gejstlige Alcuin af York. Denne kirkens mand var i 780'erne kommet i Karls tjeneste og gjorde den frankiske hofskole til et nyt hovedlærdomscenter i Europa. I 796 blev han abbed i Tour og blev en af Karls vigtigste rådgivere i kirkelige og uddannelsesmæssige spørgsmål.

Alcuin kritiserede i en række breve til både Karl og højtstående embedsfolk den måde, sakserne blev behandlet på.⁶

Nok smigrer han Karl for at have udvidet sit riges grænser og derved at have gjort det muligt at udbrede kristendommen til hedenske folkeslag, men herefter understreger han kirkens holdning: Tvangsomvendelse af sakserne er ikke i orden. Omvendelsen af sakserne bør foregå gennem prædiken og blid undervisning.

Først når de er grundfæstet i troen, bør de døbes. Troen bygger på fri vilje og ikke tvang. Ellers er dåben "ubrugelig på grund af sjælens manglende forståelse af troen. Kroppen kan ikke modtage dåbens sakramente, hvis sjælen ikke først har taget imod troens sandhed," siger Alcuin. "Det må ligeledes indses, at tro, som Skt. Augustin siger, kommer af vilje, ikke af tvang. Hvordan kan et menneske blive tvunget til at tro, hvad det ikke tror?" Endelig bør sakserne ikke pålægges fuld tiende. Opkrævningen af tienden har været alt for hårdhændet, mener Alcuin, men hvis den kristne lære var blevet "prædiken lige så emsig for det hårde saksiske folk, som tienden blev opkrævet, og lovens straf blev pålagt for de mindste forseelser, ville de [sakserne] måske ikke reagere imod dåbsritualet." Efter nedkæmpelsen af flere saksiske oprør blev der i 797 udstedt nye lovbestemmelser vedrørende sakserne (Capitulare Saxonicum).⁷ Heri pålægges sakserne ikke længere tvangsdåb. Sakserne opnår derimod samme rettigheder og vilkår som andre undersåtter i Frankeriget, og religiøse forseelser afføder kun pengebøder - ja, sakserne slipper endda til tider med mindre bøder end frankerne.

Også forbuddet mod kremering blev senere fjernet. Det er ikke en urimelig antagelse, at Alcuins breve synes at have dæmpet Karls hårde linje over for sakserne. Under alle omstændigheder er hans kritik og den nye lov fra 797 interessant.

⁵ Læs kilden: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/lovbestemmelse-om-sakserne-ca782.html>

⁶ Læs kilderne her: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/alcuin-af-york-om-eftergivenhed-overfor-sakserne.html>

⁷ Læs kilden: <http://www.centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/lov-om-sakserne-797.html>

Samlet set er der altså ikke belæg for at sidestille Karls sakserkrige med de muslimske jihad-doktriner. Lighederne er højst overfladiske, og datidens religiøse autoriteter i Europa tog afstand fra tvangsdåb og undertrykkelsen af sakserne.